๒

พระพุทธประวัติ
๙ มหานครสำคัญ

พระมหาสมปอง มุทิโต
สถาบันบาลีใหญ่และพระไตรปิฎก
วัดวิหารธรรม ต.โสมเยี่ยม อ.น้ำโสม จ.อุดรธานี

e-Book67

คำนำ

พระพุทธประวัติย่อ

พระพุทธประวัติย่อ เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับพระประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระคุณอันประเสริฐของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยย่อ ซึ่งเป็นความรู้ในเบื้องต้นสำหรับชาวพุทธ ที่จะสามารถน้อมนำอัธยาศัยให้มีความศรัทธาเลื่อมใสและเชื่อมั่นในวิชชาคือพระสัพพัญญุตญาณ และจรณะคือปฏิปทาที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญเป็นพระบารมีญาณ มาตั้งแต่กาลก่อนตรัสรู้ ขณะตรัสรู้ และภายหลังจากตรัสรู้

ผู้ได้ศึกษาพระพุทธประวัติแล้ว ล้วนมีจิตศรัทธาตั้งมั่นในคุณของพระรัตนตรัย ยิ่งได้ศึกษาประวัติของพระอัครสาวก พระอสีติมหาสาวก พระอริยสาวก และอุบาสกอุบาสิกาท่านอื่นๆ ที่ท่านได้บำเพ็ญบารมีมาจนได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน ซึ่งมีประวัติน้อมอัธยาศัยในการทำความดีให้ยิ่งขึ้นตามลำดับ จนถึงขั้นการบำเพ็ญบารมีญาณเพื่อการบรรลุอริยผล

หนังสือ “**พระพุทธประวัติย่อ**” ได้รวบรวมพระประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประวัติของพระอัครสาวก พระอสีติมหาสาวก พระอริยสาวก และอุบาสกอุบาสิกาผู้บรรลุเป็นพระอริยสาวก มาไว้โดยย่อเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ใฝ่ศึกษาได้อาศัยค้นคว้าให้ลึกซึ้งและแจ่มแจ้งต่อไป

เชื่อเหลือเกินว่า ในระหว่างที่ท่านกำลังศึกษาพระประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่นั้น ใจย่อมน้อมศรัทธาเลื่อมใส น้อมไปในการทำบุญกิริยาทุกอย่าง กุศลที่ยังไม่เกิดก็จักเกิดขึ้น กุศลที่เกิดขึ้นแล้วจักแก่กล้ายิ่งขึ้น อกุศลที่เกิดขึ้นก็จักบรรเทาได้ง่าย อกุศลที่ยังไม่เกิดก็จักไม่เกิดขึ้นเลย ผู้มีความรู้เรื่องพระพุทธประวัติย่อมน้อมอัธยาศัยไปในการบำเพ็ญกรรมดีทั้งมวล

ขอให้ทุกท่าน จงได้แนวทางการบำเพ็ญบารมี เพื่อการบรรลุมรรค ผล และนิพพาน เหมือนพระอริยสาวกทั้งหลายเทอญ

(พระมหาสมปอง มุทิโต)

พุทธานุสสรณียสถาน
สถานที่ทำให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า ในประเทศอินเดียและประเทศเนปาล

อุรุเวลาเสนานิคม

มหาสถูปพุทธคยา

พระพุทธเมตตา

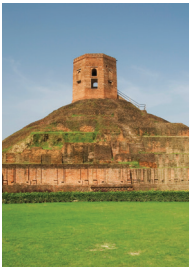
เจาคัณฑีสถูป

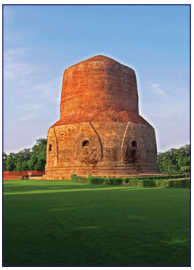
ธัมเมกขสถูป

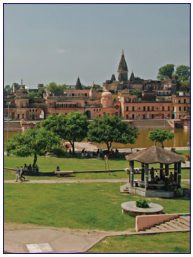
เมืองสาเกต

พระคันธกุฏี

นิโครธาราม

ลุมพินีวัน

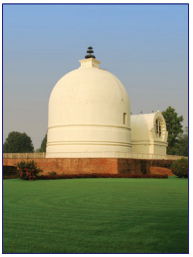
กุสินารา

มกุฏพันธนเจดีย์

วัดป่ามหาวัน

วัดอโศการาม

หลวงพ่อองค์ดำ

โอวาทปาติโมกข์

พระพุทธประวัติย่อ

ตอนที่ ๑ ลุมพินีวัน-กบิลพัสดุ์

สถานที่ประสูติ-เสวยสุขในราชสมบัติ

ลุมพินีวัน สถานที่ประสูติของพระพุทธเจ้า เป็นราชอุทยานของกษัตริย์ศากยวงศ์และโกลิยวงศ์ ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์เมืองหลวงของแคว้นสักกะ กับกรุงเทวทหะเมืองหลวงของแคว้นโกลิยะ

เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะศากยวงศ์แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ได้อภิเษกสมรสกับพระนางสิริมหามายาเทวีโกลิยวงส์แห่งกรุงเทวทหะ แคว้นโกลิยะ ซึ่งทั้ง ๒ แคว้น มีพรหมแดนติดต่อกัน

พระโพธิสัตว์ได้จุติจากสวรรค์ชั้นดุสิตลงมาถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสิริมหามายาราชเทวี พระนางทรงรักษาศีล ๕ ได้อย่างบริสุทธิ์ทั้งไม่เกิดกามารมณ์อีกเลย เมื่อทรงครรภ์ได้ ๑๐ เดือนเต็ม มีพระประสงค์จะเดินทางไปประสูติพระโอรสที่กรุงเทวทหะตามประเพณีนิยม พอเสด็จถึงลุมพินีวันก็ประสูติพระโอรสผู้มีกายสะอาดหมดจดผุดผ่องดุจแก้วมณี ไม่แปดเปื้อนด้วยของปฏิกูลต่างๆ

อาสภิวาจา

พระโพธิสัตว์ผู้ประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการประสูติได้ครู่หนึ่ง ประทับยืนด้วย ๒ พระบาทอย่างมั่นคง ทรงผินพระพักตร์ไปทางทิศเหนือแล้ว เสด็จย่างพระบาทไป ๗ ก้าว ทอดพระเนตรดูทิศต่างๆ แล้ว เปล่ง**อาสภิวาจา**อย่างองอาจว่า

“**อคฺโคหมสฺมิ โลกสฺส, เชฏฺโฐหมสฺมิ โลกสฺส, เสฏฺโฐหมสฺมิ โลกสฺส, อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิทานิ ปุนพฺภโว.**” (ที.มหา.๑๐/๓๑)

“เราเป็นผู้เลิศที่สุดในโลก เราเป็นผู้เจริญที่สุดในโลก เราเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในโลก นี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้เราจักไม่เกิดอีก”

กรุงกบิลพัสดุ์เป็นเมืองหลวงของแคว้นสักกะตั้งอยู่ตอนเหนือของชมพูทวีป ติดต่อกับป่าหิมพานต์ เชิงเขาหิมาลัยอันหนาวเหน็บ เพราะมีหิมะปกคลุมตลอดทั้งปี เมื่อหิมะละลายกลายเป็นสายน้ำไหลเอิบอาบซึมซาบอยู่ใต้ผิวดิน ทำให้กรุงกบิลพัสดุ์เป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ทั้งเกิดขึ้นตามธรรมชาติและพวกมนุษย์เพาะปลูกเอาไว้ ความอุดมสมบูรณ์นี้ทำให้ชาวเมืองมีความผาสุขก็จริง แต่ได้ปิดบังความจริงบางอย่างเอาไว้ นั่นคือ **ความทุกข์เพราะเกิด แก่ เจ็บ ตาย** เป็นต้น ซึ่งไม่มีผู้ใดจะหลีกเลี่ยงให้พ้นไปได้ นอกเสียจากผู้พิจารณาเห็นตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันยิ่งเอง

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ ๕ วันพระเจ้าสุทโธทนะพระบิดาได้ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ทั้ง ๒ ฝ่าย เพื่อจัดงานมงคลขนานพระนามและทำนายพระลักษณะพระโอรส จึงเชิญพราหมณาจารย์ ๑๐๘ มาเลี้ยงอาหารในราชมณเฑียร ในจำนวนนั้น พราหมณาจารย์ ๘ ท่าน คือ รามะ ธชะ ลักขณะ โชติมันติ สุโภชะ สุทัตตะ สุยามะ และโกณฑัญญะ ได้รับเกียรติให้เข้าทำนายพระลักษณะ ที่ประชุมมีมติขนานพระนามพระราชโอรสว่า “**สิทธัตถะ ผู้ยังประโยชน์ให้สำเร็จ**” พราหมณาจารย์ ๗ ท่านแรก ได้พยากรณ์เหมือนกันว่า “พระโอรสผู้ประกอบด้วยมหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการเช่นนี้ ถ้าอยู่ครองราชสมบัติจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มีพระบรมเดชานุภาพมาก ถ้าออกผนวชจะได้ตรัสรู้เป็นพระศาสดาเอกของโลก” มีเพียงโกณฑัญญะพราหมณาจารย์หนุ่มท่านเดียวเท่านั้น ที่ทำนายเป็นคติ

เดียวว่า “จะเสด็จออกผนวชและได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระศาสดาเอกของโลกแน่นอน”

คติของผู้มีบารมี

กรุงกบิลพัสดุ์ เป็นอนุสสรณียสถานที่พุทธบริษัทจะได้หวนระลึกเป็นคตินิมิต ๒ อย่าง (๑) คือถ้าอยู่ครองราชสมบัติจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ หรือ (๒) ถ้าเสด็จออกผนวชจะได้ตรัสรู้เป็นพระศาสดาเอกของโลก ปัจจุบัน ลุมพินีวัน กรุงกบิลพัสดุ์ ตั้งอยู่ในตำบลลุมมินเด ประเทศเนปาล ติดชายแดนตอนเหนือของประเทศอินเดีย

พระเจ้าสุทโธทนะและพระมเหสีสิริมหามายาเทวี ได้ผูกมัดพระโอรสไว้ด้วยกามสุขในราชสมบัติ โดยมีพระประสงค์ให้พระโอรสอยู่ครองราชเป็นพระเจ้าจักรพรรดิเอกของโลก ไม่ประสงค์จะให้ออกผนวชตามคติพยากรณ์ของพราหมณาจารย์ทั้งหลาย

เจ้าชายสิทธัตถะทรงเจริญวัยขึ้นโดยลำดับ เมื่อพระชนมายุ ๗ วัน พระราชชนนีก็สวรรคต เมื่อพระชนมายุ ๗ พรรษา ได้ตามเสด็จพระบิดาไปในงานพระราชพิธีวัปปมงคลจรดนังคัลแรกนาขวัญ พระองค์ทรงบรรลุปฐมฌานภายใต้ต้นหว้าใหญ่

เมื่อพระชนมายุ ๑๖ พรรษา ได้ศึกษาศิลปวิทยาการในสำนักของอาจารย์วิศวามิตร ทรงเชี่ยวชาญในศิลปะการยิงธนูสหัสถาม์ และได้อภิเษกสมรสกับพระนางยโสธราหรือพิมพาราชธิดาของกษัตริย์โกลิยวงศ์ ซึ่งพระนางทรงเป็นสหชาติผู้เกิดวันเดียวกับเจ้าชายสิทธัตถะ ๑ ใน ๗ อย่าง (อีก ๖ อย่าง คือ พระอานนท์ กาฬุทายีอำมาตย์ นายฉันนะมหาดเล็ก ม้ากัณฐกะ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ และขุมทรัพย์ ๔ มุมเมือง)

ต่อมา ท้าวสักกะเทวราชได้ส่งเทวทูต ๔ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย และพระสมณะ มาปรากฏให้ทอดพระเนตรเพื่อน้อมพระทัยให้เบื่อหน่ายในกามสุข ให้เห็นความทุกข์เพราะการเกิดแก่เจ็บตาย และน้อมพระทัยให้อยากละทิ้งกามสุขแล้วเสด็จออกผนวช

พระราหุลประสูติ เจ้าชายสิทธัตถะทรงอุทานว่า “**ราหุโล ชาโต, พนฺธนำ ชาตำ** บ่วงเกิดขึ้นแล้ว เครื่องผูกพันเกิดขึ้นแล้ว” จึงได้ขนานพระนามพระโอรสว่า “**ราหุลกุมาร**” แปลว่า ผู้เป็นดุจเครื่องพันธนาการที่ยากจะดิ้นรนให้หลุดพ้นไปได้

เจ้าชายสิทธัตถะ แม้เคยได้เสวยกามสุขในราชสมบัติอันยิ่งกว่าสมบัติทิพย์บนสรวงสวรรค์มาตลอด ๒๙ ปี แต่ด้วยพลังแห่งพระพุทธบารมีญาณที่ได้บำเพ็ญมาในกาลก่อน เมื่อทรงพบเห็นเทวทูต ๔ คือ คนแก่ คนเจ็บ คนตาย ที่กำลังประสบกับความทุกข์แสนสาหัส และเมื่อได้เห็นพระสมณะผู้นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์มีอากัปกิริยาสงบเย็นน่าเลื่อมใส ทรงมีพระหทัยสลดสังเวชและเบื่อหน่าย ทั้งได้ยินเสียงว่า “**ดับ ๆ**” จากเพลงขับของนางกีสาโคตมีธิดาของพระน้านาง จึงเริ่มค้นหาหนทางที่จะหลีกหนีให้พ้นจากความทุกข์ในภาพของความสุขเหล่านั้น ทรงเล็งเห็นเนกขัมมะว่าเป็นทางออกผนวชเพียงทางเดียวที่จะหลีกพ้นจากความทุกข์นั้นแล้วบรรลุถึงความดับเย็นได้

พระสิทธัตถะออกบวช

เมื่อได้โอกาส เจ้าชายสิทธัตถะก็ประทับบนหลังม้ากัณฐกะเสด็จมหาภิเนษกรมณ์ ทางประตูพระนครทิศตะวันออก ในยามราตรี โดยมีนายฉันนะมหาดเล็กเป็นผู้ตามเสด็จ พอรุ่งสาง ก็เสด็จมาไกลถึง ๓๐ โยชน์ ถึงบริเวณชายฝั่งแห่งแม่น้ำ**อโนมานที** ซึ่งเป็นสายน้ำ

กั้นพรหมแดนระหว่างนครทั้ง ๓ คือ กรุงกบิลพัสดุ์ กรุงสาวัตถี และกรุงเวสาลี พระองค์ได้เสด็จข้ามแม่น้ำอโนมานทีไปอีกฟากหนึ่งแล้ว ทรงเปลื้องพระภูษาออก ครองผ้ากาสาวพัสตร์ ใช้พระขรรค์ตัดพระเมาฬีให้เหลือพระเกสาไว้ยาวประมาณ ๒ องคุลี มอบพระภูษาและม้ากัณฐกะแก่นายฉันนะให้นำกลับพระนคร ส่วนพระองค์ประทับอยู่ที่อนุปิยอัมพวัน ใกล้ฝั่งแม่น้ำอโนมานทีนั้น ประทับเสวยสุขอันได้จากการบรรพชาและการเข้าปฐมฌานตลอด ๗ วันแล้ว เสด็จด้วยพระบาทต่อไปอีก ๓๐ โยชน์ ก็ลุถึงเขต**มหานครราชคฤห์**อันเป็นเมืองหลวงของ**แคว้นมคธ**

ดำเนินเรื่องล่วงหน้า

][ต่อมาอีก ๗ ปี เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะทรงสดับข่าวว่า พระโอรสของพระองค์บำเพ็ญทุกกรกิริยา ๖ ปี ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วทรงประกาศธัมมจักรอันประเสริฐ บัดนี้ ประทับอยู่ ณ **วัดพระเวฬุวันมหาวิหาร** เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ จึงส่งอำมาตย์พร้อมบริวาร ๑,๐๐๐ คน รวม ๙ คณะ ไปกรุงราชคฤห์เพื่อทูลอาราธนาให้พระพุทธเจ้าเสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ อำมาตย์และบริวารทั้ง ๙ คณะ เมื่อไปถึงได้ยืนฟังธรรมเทศนาอยู่ท้ายบริษัท บรรลุอรหัตผล ได้รับการบรรพชาและอุปสมบทเป็นภิกษุ ด้วยวิธี **เอหิภิกขุอุปสัมปทา** ไม่ได้ส่งข่าวให้พระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบ พระองค์จึงส่งกาฬุทายีอำมาตย์ผู้เป็นสหชาติกับพระพุทธเจ้า ไปทูลเสด็จให้จงได้ เมื่อไปถึงได้ฟังพระธรรมเทศนาได้บรรลุอรหัตผล

ท่านพระกาฬุทายีเถระ เฝ้ารอจนถึงวันเพ็ญเดือน ๔ จึงได้กราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าให้เสด็จกรุงกบิลพัสดุ์เพื่อแสดง

ธรรมโปรดพระพุทธบิดาและพระบรมวงศานุวงศ์ทั้ง ๒ ฝ่าย โดยได้ประพันธ์เพลงขับให้คนร้องพรรณนาถึงหนทางที่กำลังสะดวกสำหรับการเดินทางกลับกรุงกบิลพัสดุ์ให้พระพุทธเจ้าได้สดับเป็นอุบาย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จออกจากกรุงราชคฤห์ บ่ายพระพักตร์สู่กรุงกบิลพัสดุ์ พร้อมด้วยภิกษุบริวาร ๒ หมื่นรูป เดินทางวันละ ๑ โยชน์ ๖๐ วัน ๖๐ โยชน์ เมื่อใกล้จะถึงกรุงกบิลพัสดุ์ ท่านพระกาฬุทายีเถระได้เหาะไปแจ้งข่าวการเสด็จแก่พระเจ้าสุทโธทนะ และรับอาหารบิณฑบาตกลับมาถวายพระพุทธเจ้าเสมอ พระเถระทำเช่นนี้ทุกวัน ทำให้ชาวเมืองมีความชื่นชมยินดีเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าตั้งแต่ยังไม่ได้เห็น ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ยังราชสกุลให้เลื่อมใส

เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมาถึงกรุงกบิลพัสดุ์ ได้เข้าประทับแรมที่ปราสาทของเจ้านิโครธศากยบุตรที่บูรณะใหม่

รุ่งเช้าพระพุทธองค์เสด็จออกบิณฑบาต ถูกพระเจ้าสุทโธทนะตัดพ้อว่าทำให้วงศ์สกุลเสียหาย พระพุทธองค์ก็ตรัสบอกว่า การออกบิณฑบาตเป็นวงศ์ของพระพุทธเจ้า ไม่ใช่วงศ์ของกษัตริย์ แล้วได้ตรัสพระธรรมเทศนาโปรดพระพุทธบิดาว่า

“**บุคคลไม่ควรประมาทในโภชนะที่ตนได้รับ ควรประพฤติธรรมให้สุจริต ผู้ประพฤติธรรมสุจริตเป็นปกติ ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า**”

พระพุทธบิดาสดับแล้วได้**บรรลุโสดาปัตติผล** พระพุทธองค์จึงตรัสพระธรรมเทศนาต่ออีกว่า

“**บุคคลพึงประพฤติธรรมให้สุจริต ไม่พึงประพฤติธรรม**

ให้ทุจริต ผู้ประพฤติธรรมสุจริตเป็นปกติ ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า"

พระพุทธบิดาสดับแล้วได้**บรรลุสกทาคามิผล** ฝ่ายพระนางปชาบดีโคตมีสดับแล้วได้**บรรลุโสดาปัตติผล**

พระนางยโสธรา ผู้มีความจงรักภักดีต่อพระสวามีมาก ตั้งแต่วันที่พระสวามีเสด็จออกผนวช พระนางทรงนุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์เสวยมื้อเดียว บรรทมบนเตียงน้อย ไม่ทัดทรงดอกไม้ ไม่ลูบไล้ของหอม ทรงกระทำตามทุกอย่าง พระพุทธเจ้าตรัสจันทกินนรชาดกโปรดทำให้พระนางยโสธราได้**บรรลุโสดาปัตติผล**

เจ้าชายนันทะ กำลังเข้าพิธีอภิเษกสมรสกับนางชนบทกัลยาณี ได้ถวายอาหารบิณฑบาตแด่พระพุทธเจ้า อุ้มบาตรตามส่งถึงนิโครธาราม ได้อุปสมบทเป็นภิกษุ บำเพ็ญเพียรโดยพิจารณากายว่า "เป็นของไม่งาม เป็นสิ่งปฏิกูล" ได้บรรลุอรหัตผล ได้รับยกย่องว่า "เป็นเลิศกว่าพระสาวกทั้งหลายผู้สามารถคุ้มทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย"

ราหุลกุมาร ถูกมารดาประดับประดาแล้วส่งไปทูลขอขุมทรัพย์ใหญ่ พระพุทธองค์ได้มอบอริยทรัพย์ ๗ ประการ โดยมอบให้พระสารีบุตรเถระเป็นพระอุปัชฌาย์บรรพชาแก่เธอ ด้วยวิธีติสรณคมนูปสัมปทา ได้รับไตรสรณคมน์เป็นสามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนา

พระพุทธบิดากำลังเศร้าโศก เพราะพระโอรสและพระนัดดาทั้ง ๓ บวช พระพุทธองค์ได้ตรัสมหาธัมมปาลชาดกทำให้**พระพุทธบิดาบรรลุอนาคามิผล**

เจ้าชาย ๖ องค์ออกบวช

เจ้าศากยะกิมพิละ เทวทัต ภัคคุ ภัททิยะ อนุรุทธะ และ **อานนท์** ทั้ง ๖ ได้ชวนนาย**อุบาลี**ภูษามาลาเข้าเฝ้าทูลขออุปสมบท ระหว่างที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่อนุปิยอัมพวันของพวกเจ้ามัลละ ในจำนวนนั้น พระกิมพิละ พระภัคคุ พระภัททิยะ พระอนุรุทธะ พระอุบาลี ได้บรรลุอรหัตผล ส่วนพระอานนท์บรรลุโสดาปัตติผล พระเทวทัตบรรลุฤทธิ์ระดับปุถุชน

ต่อมา หลังจากออกพรรษาที่ ๔ พระพุทธองค์เสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์อีก เพื่อทรงบำเพ็ญปิตุปัฏฐานธรรม ตรัสอนิจจตาทิธัมมสูตรให้พระพุทธบิดาฟังว่า “สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง มีความเกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเป็นธรรมดา...” พระพุทธบิดาเจริญวิปัสสนาตามกระแสธรรม**บรรลุอรหัตผล**พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาแล้วนิพพานในวันนั้น

พระนางปชาบดีโคตมีมีพระทัยน้อมไปในการบรรพชา เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ ณ นิโครธาราม ทูลขอบรรพชาและอุปสมบท เมื่อถูกพระพุทธองค์ปฏิเสธทรงเศร้าโศก มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ทำประทักษิณแล้วเสด็จกลับราชนิเวศน์][

ตอนที่ ๒ พุทธคยา
สถานที่ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ

พุทธคยา เป็นสถานที่ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อยู่ในเขตตำบลคยา แคว้นมคธ มีเมืองหลวงชื่อว่าราชคฤห์

เมื่อพระมหาโพธิสัตว์สมณโคดมเสด็จถึงกรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบจึงได้เชิญให้ร่วมครองราชย์ แต่พระโพธิสัตว์ไม่ประสงค์จึงปฏิเสธแล้วไปศึกษาในวิชาการในสำนักของอาราฬดาบสกาลามโคตร และอุทกดาบทรามบุตร ได้บรรลุสมาบัติ ๘

บำเพ็ญทุกกรกิริยา

เมื่อทรงพิจารณาเห็นว่าเป็นการบรรลุที่ยังติดสุขในโลกียสมาบัติ ยังไม่ใช่ทางที่จะถึงความดับทุกข์ จึงเสด็จหลีกไปยังบริเวณเนินเขาตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ทรงเริ่มบำเพ็ญทุกกรกิริยา (การบำเพ็ญเพียรกล้าที่ยากจะมีใครทำตามได้) ด้วยวิธีอดอาหารและกลั้นลมหายใจเป็นต้น

ตลอดเวลา ๖ ปีตั้งเสด็จออกบวช มาวันนี้พระมหาโพธิสัตว์ทรงมีพระวรกายผ่ายผอม จนเหลือแต่เส้นเอ็นและผิวหนังหุ้มกระดูก ทรงพิจารณาเห็นว่า “การทำอย่างนี้ ยังไม่ใช่ทางจะให้บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ” จึงละวิธีบำเพ็ญนั้นหันมาเสวยพระกระยาหารตามปรกติ จนมีพระฉวีวรรณผุดผ่องดั่งเดิม

ปัญจวัคคีย์ ที่พากันออกบวชตามมาเฝ้าอุปัฏฐาก เมื่อเห็นว่าพระมหาโพธิสัตว์คลายความเพียรนั้น หันมาเสวยพระกระยาหาร

แล้ว พากันตัดใจไม่อุปัฏฐาก ลาจากไปเพราะเห็นว่า “แม้พากเพียรแรงกล้าปานนั้นยังไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ บัดนี้ พระองค์ทรงละความเพียรแล้ว จะบรรลุได้อย่างไร” จึงพากันหลีกไปรอฟังข่าวอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เขตอภัยทายแก่ฝูงกวาง และมีฤาษีพำนักอยู่จำนวนมาก ซึ่งเป็นราชอุทยานของพระเจ้าพรหมทัตผู้ครองกรุงพาราณสี แคว้นกาสี ตั้งอยู่ห่างจากตำบลอุรุเวลาเสนานิคมออกไป ๑๘ โยชน์ (ตามทางเก่า แต่ทางตัดใหม่ประมาณ ๒๒๐ กิโลเมตร)

อธิษฐานลอยถาดทอง

ต่อมา พระมหาโพธิสัตว์เสด็จลงจากเนินเขาสถานที่บำเพ็ญทุกกรกิริยาไปประทับอยู่ใต้ควงต้นอชปาลนิโครธ รุ่งเช้า ได้รับข้าว(มธุ)ปายาสพร้อมทั้งถาดทองจากนางสุชาดาธิดาของกุฎุมพีเสนานีชาวตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เสด็จไปประทับเสวยข้าวปายาสใต้ควงไม้สาละ ริมฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเนรัญชรา ทรงอธิษฐานการตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณว่า “**หากจะได้ตรัสรู้ ขอให้ถาดนี้จงลอยทวนกระแสน้ำขึ้นไปเถิด**” แล้วลอยถาดทองที่ท่าสุปติฏฐิตะ ถาดทองนั้นก็ลอยทวนกระแสน้ำไปไกล ๘๐ ศอก แล้วจมลง

ช่วงบ่าย ทรงรับหญ้ากุสะ ๘ กำ จากโสตถิยมานพ เสด็จข้ามแม่น้ำเนรัญชราที่มีน้ำประมาณครึ่งแข้ง มุ่งพระพักตร์สู่ฝั่งตะวันตก

พระมหาโพธิสัตว์ทรงปูลาดหญ้ากุสะเป็นบัลลังก์ ภายใต้ควงต้นพระศรีโพธิ์อัสสัตถพฤกษ์อันเป็นต้นไม้สหชาติ ประทับนั่งคู้บัลลังก์ขัดสมาธิ ผินพระพักตร์ทางทิศตะวันออก ผินพระปฤษฎางค์ทางต้นโพธิ์ พระองค์ทรงตั้งสัตยาธิษฐานไว้ในพระทัยอย่างแน่วแน่ว่า

“**กามं ตโจ จ นฺหารุ จ อฏฺฐิ จ อวสิสฺสตุ, อุปสุสฺสตุ นิสฺเสสํ สรีเร มํสโลหิตํ. น เตฺววาหํ สมฺมาสมฺโพธึ อปฺเปตฺวา อิมํ ปลฺลงฺกํ ภินฺทิสฺสามิ.** (องฺ.ทุก.๒๐/๕)

เลือดและเนื้อในสรีระจะเหือดแห้งไป เหลือแต่หนัง เอ็น และกระดูกก็ตามที เมื่อยังไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ เราจักไม่ทำลายบัลลังก์นี้อย่างเด็ดขาด”

ตรัสรู้

ในปฐมยาม ทรงบรรลุปุพเพนิวาสานุสสติญาณ หวนระลึกถึงอดีตชาติที่ได้บำเพ็ญบารมีมาในอดีต มีทานบารมี เป็นต้น

ในมัชฌิมยาม ทรงบรรลจุตูปปาตญาณ ทรงรู้จุติและปฏิสนธิของสัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม

ในปัจฉิมยาม ทรงบรรลุอาสวักขยญาณ ทำลายอาสวกิเลสให้สิ้นไปไม่มีส่วนเหลือ

พอรุ่งอรุณแห่งวันเพ็ญปูรณดิถีวิสาขมาส พระมหาโพธิสัตว์ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ประทับเสวยวิมุตติสุขโดยพิจารณาธรรมที่ได้บรรลุตลอด ๓ ยาม ตามลำดับ ทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาทโดยอนุโลมว่า

“**กองทุกข์ทั้งมวลคือ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัสสะ อุปายาสะ ล้วนเกิดไปตามลำดับเหตุคือ อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ**”

และทรงพิจารณาปฏิจจสมุปบาทโดยปฏิโลมว่า

“**กองทุกข์ทั้งมวลคือ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัสสะ อุปายาสะ ล้วนดับไปตามลำดับเหตุคือ อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ**”

ทรงเปล่งพุทธอุทานในแต่ละยามว่า

“**เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้เพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงย่อมสิ้นไปเพราะรู้ธรรมพร้อมทั้งเหตุ, เพราะรู้ความสิ้นไปแห่งเหตุ, พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารพร้อมทั้งเสนามาร ดุจอาทิตย์อุทัยขึ้นกำจัดความมืดแล้วสาดส่องท้องฟ้าให้สว่างไสว ฉันนั้น**”

ประทับเสวยวิมุตติสุข ๗ สัปดาห์

หลังจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ได้ประทับเสวยวิมุตติสุขเช่นนี้ ในสถานที่ ๗ แห่งๆละ ๑ สัปดาห์

สัปดาห์ที่ ๑ ประทับนั่งคู้บังลังก์บนรัตนบัลลังก์หรือพระแท่นวัชรอาสน์ อันเป็นสถานที่ประทับตรัสรู้ ภายใต้ควงต้นพระศรีมหาโพธิ์

สัปดาห์ที่ ๒ ทรงทราบความปริวิตกของเทวดาว่า พระองค์ยังอาลัยในบัลลังก์อยู่ จึงทรงเหาะขึ้นกลางอากาศแสดงปาฏิหาริย์แล้ว เสด็จลงมาประทับยืนที่ลานอนิมิสเจดีย์ซึ่งอยู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือเล็กน้อย ห่างจากต้นโพธิ์ตรัสรู้กว่า ๑ อุสภะ (๖๙ เมตร) ทอดพระเนตรมาทางต้นโพธิ์ตรัสรู้โดยไม่กระพริบพระเนตรเลย

สัปดาห์ที่ ๓ เสด็จจงกรมไปมาบนลานแก้วรัตนจงกรมเจดีย์ซึ่งอยู่ระว่างต้นพระศรีมหาโพธิ์ตรัสรู้กับลานอนิมิสเจดีย์

สัปดาห์ที่ ๔ เสด็จไปประทับที่เรือนแก้วรัตนฆรเจดีย์ที่เทวดาเนรมิตขึ้นสำหรับเป็นเรือนหลบแดดและฝน อยู่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือห่างจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ ๑ อุสภะ (๕๐ เมตร) ทรงพิจารณาพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ คือ ธัมมสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก และปัฏฐาน พระองค์จึงทรงมีพระฉัพพรรณรังสีแผ่ซ่านออกจากพระวรกายไปไกลไม่มีขอบเขต

สัปดาห์ที่ ๕ เสด็จไปประทับที่ควงต้นอชปาลนิโครธอันเป็นที่หลบแดดของคนเลี้ยงแพะ ทั้งเคยเป็นสถานที่ทรงรับข้าวปายาสจากนางสุชาดาก่อนวันตรัสรู้ ซึ่งอยู่ห่างจากต้นโพธิ์ตรัสรู้ ๓๓ อุสภะ (๑.๖ กิโลเมตร) ระหว่างนั้น พราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อหุงหุงการะ ชอบตวาดผู้อื่นด้วยความขัดใจว่า หุง หุง ได้พบพระพุทธเจ้าแต่ไม่เชื่อว่าเป็นพระพุทธเจ้าจึงหลีกไป ฝ่ายธิดาของพระยามาร ๓ นาง เคียดแค้นแทนบิดาที่พ่ายแพ้ต่อพระพุทธเจ้า พากันมาจำแลงกายเป็นหญิงวัยต่างๆฟ้อนรำยั่วยวน เมื่อเห็นว่าไม่สำเร็จก็หลีกไป

สัปดาห์ที่ ๖ เสด็จไปประทับใต้ควงต้นมุจลินท์ริมสระน้ำมุจลินท์ สถานที่สถิตอยู่ของพญานาคมุจลินท์ อยู่ห่างจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ตรัสรู้ไปทางทิศใต้ ๓๕ อุสภะ (๑.๗ กิโลเมตร) ระหว่างนั้น เกิดฝนตกนอกฤดูกาล มีอากาศหนาวเย็น พญานาคมุจลินท์ได้เรื้อยขึ้นมาขนดลำตัวล้อมรอบพระพุทธองค์ไว้ ๗ รอบ แล้วแผ่พังพานป้องกันลมและฝน เป็นเหมือนพระพุทธองค์ได้ประทับอยู่ในห้องกุฏิอันมีสิริแล้วทอดพระเนตรออกนอกหน้าต่างฉันนั้น

สัปดาห์ที่ ๗ เสด็จไปประทับใต้ควงต้นไทรชื่อราชายตนะอยู่ห่างจากต้นพระศรีมหาโพธิ์ตรัสรู้ไปทางทิศใต้ ๕๐ อุสภะ (๒.๕

กิโลเมตร) ณ ที่นั่น พาณิช ๒ คน ชื่อตปุสสะและภัลลิกะ เป็นคนชาวอุตตราปถะชนบท นำกองเกวียน ๕๐๐ เล่ม จากอุกกลชนบทเดินทางมาค้าขายยังแคว้นมคธ ได้พบพระพุทธเจ้า จึงได้ถวายข้าวสัตตุก้อนสัตตุผงแล้ว ได้กล่าวแสดงตนเป็นอุบาสกผู้ถึงพระพุทธเจ้าและพระธรรม ๒ อย่าง ว่าเป็นสรณะตลอดชีวิต จึงได้รับนามว่า “**เทฺววาจิกอุบาสก**” เป็นคู่แรกในพระพุทธศาสนา พระพุทองค์ได้ประทานพระเกศาธาตุ ๘ เส้น แก่อุบาสกทั้ง ๒ นั้นด้วย

พระพุทธองค์ทรงพิจารณาเห็นว่า “ธรรมที่บรรลุนี้ สุขุม ลึกซึ้ง ยากที่ผู้มีปัญญาน้อยจะหยั่งถึง” จึงไม่รีบขวนขวายในการแสดงธรรม เมื่อท้าวสหัมบดีพรหมนำเหล่าเทพลงมากราบอาราธนาให้ทรงแสดงธรรม จึงทรงพิจารณาว่าจะแสดงธรรมแก่ใครก่อน เมื่ออาฬารดาบสและอุทกอาบสเสียชีวิตแล้ว ก็มีแต่ปัญจวัคคีย์เท่านั้น ซึ่งพากันอาศัยอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน กรุงพาราณสี แคว้นกาสี จึงเสด็จบ่ายพระพักตร์สู่กรุงพาราณสี

ตอนที่ ๓ พาราณสี
สถานที่แสดงพระปฐมเทศนา

พาราณสี เป็นเมืองเก่าแก่ที่สุด ตั้งอยู่อย่างหนาแน่นตามริมฝั่งแม่น้ำคงคาอันศักดิ์สิทธิ์ของชาวอินเดียมาช้านาน เป็นเมืองหลวงของแคว้นกาสีมาตั้งแต่ยุคก่อนพุทธกาล ชื่อเมืองพาราณสีมีกล่าวไว้สมัยของพระพุทธเจ้าในอดีตหลายพระองค์ว่า เป็นเมืองใหญ่และเจริญรุ่งเรือง มีเจ้าผู้ครองนครนามว่า "**พระเจ้าพรหมทัต**" หรือ "**พระเจ้ากาสิกราช**" เป็นเมืองศูนย์กลางการค้าข้ายที่สำคัญ

ผ้ากาสี และ **เครื่องหอมแก่นจันทน์** ของแคว้นกาสี เป็นสินค้าที่ได้ความนิยมอย่างสูง

ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เป็นสถานที่ที่มีฤาษีมาชุมนุมกันอยู่จำนวนมาก และเป็นเขตราชอุทายานที่พระเจ้าพรหมทัต และเป็นเขตประกาศอภัยทานแก่ฝูงสัตว์ต่างๆ เช่น กวาง และ ละมั่ง เป็นต้น ตั้งอยู่ในเขตตำบลสรังคนาถหรือสารนาถ กรุงพาราณสี แคว้นกาสี อยู่ห่างแม่น้ำคงคาเพียงครึ่งโยชน์ (ประมาณ ๘ กิโลเมตร)

ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เป็นที่แวะพักของฤาษีทั้งหลายทั้งที่ได้ฌานและเสื่อมฌาน ปัญจวัคคีย์เห็นว่าเป็นสถานที่เหมาะเพื่อรอฟังข่าวว่า เมื่อไรพระสิทธัตถโพธิสัตว์จะบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ โดยเฉพาะท่านโกณฑัญญะผู้เป็นหัวหน้า มีความเชื่อมั่นว่าพระโพธิสัตว์จะต้องตรัสรู้แน่นอน จึงพาคณะหลีกมารออยู่ในสถานที่แห่งนี้ ซึ่งอยู่ไม่ไกลเกินไป เพื่อให้ได้ทราบความเคลื่อนไหวอยู่เสมอ บริเวณป่าอิสิปตนมฤคทายวัน จึงเนืองแน่นด้วยฤาษีและสัตว์ชนิดต่างๆ

พบปัญจวัคคีย์

นับจากวันตรัสรู้ ๒ เดือน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จถึงชายป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ได้พบกับปัญจวัคคีย์ (ปัจจุบันคือบริเวณเจาคัณฑีสถูป) แม้ปัญจวัคคีย์ได้เห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาแต่ไกลแล้วตกลงกันว่าจะไม่ต้อนรับก็ตาม แต่พอเสด็จมาถึงท่านเหล่านั้นก็ลืมกติกากันหมด ต่างคนต่างลุกขึ้นต้อนรับ พระพุทธองค์จึงตรัสกับปัญจวัคคีย์ว่า “**ท่านทั้งหลาย บัดนี้เราได้บรรลุอมตธรรมแล้ว จะแสดงธรรมให้ท่านทั้งหลายฟัง เมื่อตั้งใจปฏิบัติตามที่เราสอน ก็จักถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ได้**” เมื่อเห็นว่าปัญจวัคคีย์ไม่เชื่อถือ จึงปรามว่า “ตลอด ๖ ปี ท่านทั้งหลายเคยได้ยินคำว่า ‘**ตรัสรู้**’ บ้างหรือไม่” ทำให้ปัญจวัคคีย์มีจิตเชื่อมั่นและขอให้ทรงแสดงธรรมโปรดพวกตน

ปฐมเทศนาพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร

เมื่อได้สถานที่และบุคคลสัปปายะแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงเริ่มแสดงพระปฐมเทศนาชื่อว่า “**ธัมมจักกัปปวัตตสูตร**” อันมีเนื้อความโดยย่อว่า

“ท่านทั้งหลาย บรรพชิตไม่ควรเสพที่สุด ๒ อย่าง คือ

(๑) **กามสุขัลลิกานุโยค** การเสวยสุขในกามคุณ อันเป็นของชาวบ้าน เป็นของต่ำ เป็นของปุถุชน มิใช่ของพระอริยะ ไม่มีประโยชน์

(๒) **อัตตกิลมถานุโยค** การทำตนให้ลำบาก ซึ่งเป็นทุกข์ ไม่ใช่ธรรมของพระอริยะ ไม่มีประโยชน์

ตถาคตได้รู้ทางสายกลางที่ไม่เอียงไปหาที่สุด ๒ อย่างนั้นแล้ว

ทำให้เกิดดวงตาเห็นธรรม เกิดปัญญา เพื่อสงบกิเลส เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อรู้แจ้ง และเพื่อตรัสรู้

มัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นทางสายกลาง ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การเจรจาชอบ การกระทำชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกชอบ และความตั้งจิตมั่นชอบ

อริยสัจ คือความจริงของพระอริยะ ๔ อย่าง ตถาคตได้รู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่งคือ (๑) ทุกข์ (๒) ทุกขสมุทัย (๓) ทุกขนิโรธ และ (๔) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

ทุกข์ ได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เศร้าโศก ร่ำไรรำพัน บีบคั้นกาย บีบคั้นใจ คับแค้นใจ ประสบกับสิ่งไม่เป็นที่รัก พลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รัก ไม่ได้สิ่งที่ปรารถนา โดยสรุป อุปาทานขันธ์เป็นทุกข์

ทุกขสมุทัย ได้แก่ **กามตัณหา** ติดใจในกามคุณ **ภวตัณหา** ติดใจในภพ และ **วิภวตัณหา** ติดใจว่าภพขาดสูญ

ทุกขนิโรธ ได้แก่ ความดับ ความละ ความปล่อย ความวาง ความไม่อาลัยในตัณหา

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ได้แก่ การดำเนินตามทางดับทุกข์ คืออริยมรรคมีองค์ ๘ ได้แก่ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การเจรจาชอบ การกระทำชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกชอบ และความตั้งจิตมั่นชอบ

(ต่อไปจะแสดงสูตรย่อพระธรรมจักร ดังนี้)

สูตรย่อพระธรรมจักร

ญาณ ๓ x อริยสัจ ๔ = ๑๒

๑. ทุกขอริยสัจ

สัจจญาณ กิจจญาณ กตญาณ พิจารณาเห็นตามความเป็นจริงว่า **อาการบีบคั้นกายและจิตคือทุกข์ ทุกข์นี้ควรกำหนดรู้ ทุกข์นี้กำหนดรู้ได้แล้ว**

๒. ทุกขสมุทัยอริยสัจ

สัจจญาณ กิจจญาณ กตญาณ พิจารณาเห็นตามความเป็นจริงว่า **ตัณหาเป็นเหตุแห่งทุกข์นี้คือสมุทัย สมุทัยนี้ควรละ สมุทัยนี้ละได้แล้ว**

๓. ทุกขนิโรธอริยสัจ

สัจจญาณ กิจจญาณ กตญาณ พิจารณาเห็นตามความเป็นจริงว่า **ความดับไม่มีตัณหาเหลือนี้คือนิโรธ นิโรธนี้ควรทำให้แจ้ง นิโรธนี้ได้ทำให้แจ้งแล้ว**

๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

สัจจญาณ กิจจญาณ กตญาณ พิจารณาเห็นตามความเป็นจริงว่า **มรรคมีองค์ ๘ นี้คือทางดับทุกข์ ทางดับทุกข์นี้ควรทำให้เจริญ ทางดับทุกข์นี้ได้ทำให้เจริญแล้ว**

ปัญญาญาณรู้แจ้งตามความเป็นจริงในอริยสัจ ๔ มี ๓ รอบ ๑๒ อาการ ของตถาคตหมดจดดีแล้ว จึงสามารถปฏิญาณได้ว่า เป็นผู้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมที่สุดในโลก พร้อม

ทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย ภพใหม่ไม่มีอีก”

พระอริยสงฆ์สาวกองค์แรก

ท่านโกณฑัญญะ เป็นท่านแรกที่ได้ดวงตาเห็นธรรมขั้นโสดาบัน ว่า “**ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งเหล่านั้นทั้งปวงย่อมมีความดับไปเป็นธรรมดา**”

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ประทานการอุปสมบทเป็นภิกษุแก่ท่านอัญญาโกณฑัญญะ ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา โดยตรัสสั่งว่า “**เอหิ ภิกฺขุ** ท่านจงมาเป็นภิกษุเถิด”

วันอาสาฬหบูชา

วันบรรลุธรรมขั้นโสดาปัตติผลของท่านอัญญาโกณฑัญญะนั้น ตรงกับวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘) ชาวพุทธทั่วโลกจึงถือเป็นวันอาสาฬหบูชา คือวันบูชาคุณของพระพุทธเจ้าแลสืบมาจนถึงปัจจุบัน

ท่านวัปปะ ท่านภัททิยะ ท่านมหานามะ และท่านอัสสชิ ก็ได้ดวงตาเห็นธรรมขั้นโสดาปัตติผลในวันต่อ ๆมา ได้รับการอุปสมบทเป็นภิกษุด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทาเช่นเดียวกัน

ทุติยเทศนาอนัตตลักขณสูตร

ในระหว่างพรรษาแรก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดภิกษุปัญจวัคคีย์ให้ได้บรรลุอรหัตผล ในบริเวณที่ห่างออกไปเล็กน้อย ปัจจุบันเรียกว่า “**ธัมมราชิกสถูป**” ทรงแสดงทุติยเทศนาชื่อ “**อนัตตลักขณสูตร**” มีเนื้อความโดยย่อว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ขันธ์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ หากขันธ์ ๕ จะเป็นอัตตา ก็คงไม่อาพาธ และบุคคลก็จะถือเอาได้ว่า ขันธ์ ๕ เป็นเรา เป็นของของเรา เป็นตัวตนของเรา แต่ไม่เป็นเช่นนั้นเลย

ภิกษุทั้งหลาย ขันธ์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เที่ยงหรือไม่เที่ยง, ไม่เที่ยงพระเจ้าข้า, สิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์หรือเป็นสุข, เป็นทุกข์พระเจ้าข้า, สิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ แปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ควรหรือที่จะถือเอาสิ่งนั้นว่า เป็นเรา เป็นของของเรา เป็นตัวตนของเรา, ไม่ควรเลยพระเจ้าข้า

รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน.... ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของของเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา

เมื่อพระอริยสาวก ได้สดับตอย่างนี้แล้ว ย่อมมีจิตหลุดพ้น ทราบชัดว่า ‘จิตหลุดพ้นแล้ว ชาติสิ้นแล้ว’ ย่อมเบื่อหน่าย คลายกำหนัด อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว สิ่งที่ควรทำก็ได้ทำสำเร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีก”

พระยสะกุลบุตร

วันต่อมา **ยสะกุลบุตร** ได้ฟังอนุปพพิกถา ว่าด้วยเรื่องทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม ผลของการออกบวช และอริยสัจ ๔ ได้บรรลุโสดาปัตติผล และได้บรรลุอรหัตผล ได้บวชเป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา

พระพุทธองค์แสดงอนุปุพพิกถาโปรดบิดาของท่านให้บรรลุโสดาบันและแสดงตนเป็นอุบาสกคนแรก ที่ขอถึงพระรัตนตรัยเป็น

สรณะ ต่อมา มารดาและอดีตภรรยาของท่านได้ฟังอนุปพพิกถา บรรลุโสดาบันแล้วขอแสดงตนเป็นอุบาสิกาคู่แรกที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ

สหายของพระยสะ ๕๔ คน บรรลุอรหันต์บวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาเช่นกัน

ประกาศพระศาสนา

บัดนี้ ได้มีพระอรหันต์แล้ว ๖๑ องค์ เมื่อออกพรรษาแรก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ส่งพระอริยสาวก ๖๐ องค์ ไปประกาศพระศาสนาและอนุญาตให้บวชกุลบุตรในที่นั้นว่า

“**จรถ ภิกฺขเว จาริกำ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานำ**... (วิ.มหาวิ.๔/๓๒)

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ...”

ภัททวัคคีย์ ๓๐ คน ได้ฟังธรรมจากพระบรมศาสดาในไร่ฝ้าย ระหว่างที่พระพุทธองค์เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ได้บรรลุโสดาปัตติผล สกทาคามิผล และอนาคามิผลแล้ว บวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา

ชฏิล ๓ พี่น้อง คือ อุรุเวลกัสสปะ นทีกัสสปะ และคยากัสสปะ พร้อมทั้งบริวารรวม ๑,๐๐๓ คน ได้เห็นปาฏิหาริย์ที่ทรงแสดง มีความเลื่อมใสแล้ว ได้บวชด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา ตามเสด็จไปสู่หัวเขาคยาสีสะได้ฟัง**อาทิตตปริยายสูตร** บรรลุอรหัตผลแล้ว ตามเสด็จสู่กรุงราชคฤห์

ตอนที่ ๔ ราชคฤห์
สถานที่แสดงโอวาทปาติโมกข์

กรุงราชคฤห์ เป็นเมืองหลวงของแคว้นมคธ พระเจ้าพิมพิสาร เป็นผู้ปกครอง มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์และพระพุทธศาสนา

ลัฏฐิวันสวนตาลหนุ่ม

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เคยประทานพรแก่พระเจ้าพิมพิสาร ว่า ถ้าได้ตรัสรู้จะเสด็จมาแสดงธรรมโปรด บัดนี้พระพุทธองค์เสด็จจากตำบลอุรุเวลาเสนานิคมมาถึงลัฏฐิวัน(สวนตาลหนุ่ม) ในเขตกรุงราชคฤห์ ด้วยระยะทาง ๓ โยชน์ (ประมาณ ๔๘ กิโลเมตร) พร้อมด้วยพระอริยสาวกบริวาร ๑,๐๐๓ รูป ทรงแสดงมหานารทชาดกและอริยสัจ ๔ โปรดพระเจ้าพิมพิสารพร้อมราชบริพาร ๑ แสน ๒ หมื่น พระเจ้าพิมพิสารและบริวาร ๑ แสน ๑ หมื่น บรรลุโสดาปัตติผล ที่เหลือเปล่งวาจาถึงไตรสรณคมน์

วัดแห่งแรกเวฬุวันวิหาร

พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ ทรงสละราชอุทยานเวฬุวัน สร้างเป็นวัดแห่งแรกถวายไว้ในพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่กำเนิด **วันมาฆบูชา** เป็นสถานที่ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง**โอวาทปาติโมกข์** เป็นเมืองมีมหาวิหารอันร่มรื่น ๑๖ แห่ง มีพระคันธกุฏีบนยอดภูเขาคิชฌกูฏ มีถ้ำสัตตบรรณคูหาอยู่บนภูเขาเวภารบรรพต เป็นมงคลสถานที่**กระทำปฐมสังคายนา** มีภูเขาล้อมรอบ ๕ เทือก มีกำลังทั้งด้านเศรษฐกิจ การค้าขาย การทหาร และมีเศรษฐีมากมาย มีบรมครูทางการแพทย์ชื่อหมอชีวก โกมารภัจ

พระพุทธองค์ทรงรับพระเวฬุวันไว้เป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนาและทรงอนุญาตให้ภิกษุรับอารามที่มีผู้ถวาย

ทรงแนะนำให้พระเจ้าพิมพิสารทำบุญกรวดน้ำอุทิศให้บูรพชนผู้ล่วงลับไปแล้ว

ทรงปฏิสันถารภิกษุอรหันต์ ๕๐๐ รูป ศิษย์ของพระปุณณะมันตานีบุตรผู้เป็นหลานของท่านพระอัญญาโกณฑัญญเถระ

สารีบุตรหรืออุปติสสมาณพ ได้ฟังธรรมโดยย่อจากท่านพระอัสสชิเถระว่า

“เย ธมฺมา เหตุปฺปภวา เตสं เหตุ๎ ตถาคโต (อาห)
เตสญฺจ โยนิโรโธ จ เอวำวาที มหาสมโณ.

ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้นและความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้” (วิ.มหาวิ.๔/๖๐)

อุปติสสมาณพได้ฟังธรรมเพียงครึ่งคาถาเท่านั้น ได้บรรลุธรรมขั้นโสดาปัตติผล จึงรีบไปแสดงธรรมนั้นแก่มหาโมคคัลลานะหรือโกลิตมาณพผู้เป็นสหาย โกลิตะได้ฟังเต็มคาถาจึงได้บรรลุธรรมขั้นโสดาปัตติผล ทั้ง ๒ พากันมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ที่พระเวฬุวันวิหาร ทูลขออุปสมบทและได้อุปสมบทเป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา

พระมหาโมคคัลลานะบรรลุอรหันต์

ต่อมา **พระมหาโมคคัลลานะ** ได้หลีกไปบำเพ็ญเพียรอยู่ที่กัลลวาลมุตตคาม ๗ วัน พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เภสกลาวัน ใกล้เมืองสุงสุมารคิรี ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างกรุงเวสาลีกับสาวัตถี เสด็จไปแสดง

วิธีแก้ความง่วงท่าน ตรัสธาตุกัมมัฏฐาน ๖ อย่าง คือ ปฐวี อาโป เตโช วาโย อากาศ และวิญญาณ ว่า ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของของเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ไม่ควรยึดถือ ท่านพระมหาโมคคัลลานะปฏิบัติตามนั้น ไม่นานก็ได้บรรลุอรหัตผล

พระสารีบุตรบรรลุอรหันต์

ฝ่ายพระสารีบุตร เมื่อบวชได้ ๑๕ วัน ขณะนั่งอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ของพระพุทธเจ้า ณ ถ้ำสุขกรขาตา บนภูเขาคิชฌกูฏ ได้ฟังทีฆนขสูตร(หรือเวทนาปริคคหสูตร)ที่พระพุทธองค์ตรัสแก่ทีฆนขะปริพาชกผู้เป็นลุงของท่าน เรื่องทิฐิเป็นเหตุให้ขัดแย้ง ท่านพิจารณาโดยเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นต้น จึงได้บรรลุอรหัตผลพร้อมปัญญา ๑๖ ขั้น ส่วนทีฆนขปริพาชกบรรลุโสดาปัตติผลแล้วแสดงตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

วันมาฆบูชา

วันมาฆบูชา คือวันจาตุรงคสันนิบาต เป็นวันเดียวกับวันที่พระสารีบุตรบรรลุธรรม ช่วงบ่ายวันนั้น ตามเสด็จพระพุทธเจ้าไปที่พระเวฬุวันวิหาร มีการประชุมสงฆ์ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. เป็นวันเพ็ญเดือนมาฆะ (ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓)

๒. มีภิกษุ ๑,๒๕๐ รูป (คือภิกษุปุราณชฏิล ๑,๐๐๐ ภิกษุบริวารของพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ ๒๕๐) มาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย

๓. ภิกษุทุกรูปล้วนเป็นพระอรหันตขีณาสพผู้ได้อภิญญา ๖

๔. ภิกษุทั้งหมดล้วนบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา

โอวาทปาติโมกข์

ในที่ประชุมสงฆ์นั้น พระพุทธองค์ทรงประกาศแต่งตั้งคู่พระอัครสาวก โดยให้พระสารีบุตรเถระเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา และพระมหาโมคคัลลานเถระเป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้ายแล้ว ทรงแสดง **โอวาทปาติโมกข์**อันมีเนื้อความโดยย่อ ๑๓ ประการ ว่า

"(๑) ขันติเป็นธรรมเครื่องเผากิเลสอย่างยิ่ง (๒) นิพพานเป็นธรรมสูงสุด (๓) ผู้ทำร้ายไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต (๔) ผู้เบียดเบียนไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ (๕) การไม่ทำบาปทั้งปวง (๖) การทำกุศลให้ครบถ้วน (๗) การทำจิตให้ผ่องใส (๘) การไม่กล่าวร้าย (๙) การไม่ทำร้าย (๑๐) การสำรวมในพระปาติโมกข์ (๑๑) การรู้ประมาณในการบริโภค (๑๒) การนั่งนอนในที่สงบ (๑๓) การประกอบความเพียรในจิตให้ยิ่ง นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย"

พระมหากัสสปะ

ปิปผลิมาณพ กัสสปโคตร บุตรของกบิลพราหมณ์ พร้อมด้วยนางภัททิกาปิลานีผู้เป็นภรรยาชวนกันออกบวช เมื่อแยกทางกัน กัสสปะได้พบพระพุทธเจ้าที่เสด็จออกไปต้อนรับทีฆหุปุตตกนิโครธ (ต้นไทยลูกดก) อยู่ระหว่างกรุงราชคฤห์กับตำบลนาลันทา ได้บวชด้วยโอวาทปฏิคคหณูปสัมปทา คือบวชโดยการรับโอวาท ๓ ข้อ ได้แก่

๑. จักละอายใจและเกรงใจ ในภิกษุผู้ใหญ่ ผู้ใหม่ และผู้ปานกลาง อย่างแรงกล้า

๒. จักฟังธรรมทุกอย่างที่ประกอบด้วยกุศล ทั้งตั้งใจฟังและพิจารณาตามธรรมนั้น

๓. จักไม่ละสติที่เป็นไปในกายของตน จักพิจารณากายคตาสติอยู่เนือง ๆ

พระพุทธองค์ทรงแลกเปลี่ยนผ้าสังฆาฏิกับท่านพระกัสสปะ ท่านเกรงว่าภิกษุอื่นจะเข้าใจว่าท่านเป็นคนทะนงตัว จึงขอสมาทานธุดงควัตร ๑๓ ต่อหน้าพระพุทธเจ้า และถือเคร่งครัด ๓ ข้อ คือ ใช้บังสุกุลจีวรเป็นวัตร เที่ยวบิณฑบาตฉันเป็นวัตร และอยู่ป่าเป็นวัตร ในวันที่ ๘ แห่งการบวช ท่านได้บรรลุอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ และได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ทรงธุดงค์

นางภัททิกาปิลานี แยกทางกับกัสสปะผู้สามีแล้ว ก็ไปอยู่ในสำนักติตถิยารามของพวกปริพาชิกาซึ่งอยู่ใกล้กับพระเชตวัน หลังจากนั้น ๕ ปี จึงได้บวชเป็นภิกษุณีในสำนักของนางปชาบดีโคตมีเถรี ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ว่า เป็นเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายผู้มีปุพเพนิวาสานุสสติญาณ

เจ้าชายอชาตศัตรูฆ่าพ่อ

เจ้าชายอชาตศัตรู ทำปิตุฆาตช่วงปีที่ ๙ แห่งการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์เป็นคนหนุ่มมีพระทัยเบาเชื่อง่าย ถูกพระเทวทัตหลอกให้ปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นบิดา ด้วยการจับคุมขังในเรือนจำ ให้อดอาหาร ใช้มีดกรีดฝ่าพระบาททั้ง ๒ จนกระทั่งพระบิดาสวรรคต ให้อภิเษกตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์ ส่งพลธนูไปรอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้าตามคำขอของพระเทวทัต เมื่อทราบภายหลังว่าพระบิดารักพระองค์มาก ก็เศร้าโศกเสียพระทัยแสนสาหัส ขอร้องให้หมอชีวกนำเข้าเฝ้าเพื่อขอขมาพระพุทธเจ้า

][หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ๓ เดือน ท่านพระมหากัสสปเถระเป็นประธานรวบรวมพระอริยสาวก ๕๐๐ รูป กระทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๑ ที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา พระเจ้าอชาตศัตรูได้ถวายราชูปถัมภ์ และรับอาสาติดต่อขอส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุจากเมืองต่าง ๆ มาประดิษฐานไว้ในกรุงราชคฤห์ การสังคายนาครั้งที่ ๑ นี้ ทำอยู่ ๗ เดือน จึงแล้วเสร็จ][

ตอนที่ ๕ เวสาลี
สถานที่อนุญาตการบวชภิกษุณี

กรุงเวสาลี เป็นเมืองหลวงของแคว้นวัชชี มีเจ้าลิจฉวีเป็นประธานคณะผู้ปกครองในระบอบสามัคคีธรรม

กรุงเวสาลีเป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้มีการบวชภิกษุณีสงฆ์ครั้งแรก ที่กูฏาคารศาลาป่ามหาวัน พระพุทธองค์เสด็จมาเมืองเวสาลีครั้งแรกในพรรษาที่ ๒ ตามคำกราบทูลเชิญของคณะผู้ปกครองแคว้นวัชชี ในคราวเมืองเวสาลีประสบภัยพิบัติ ๓ อย่าง คือ ทุพภิกขภัย พยาธิภัย และอมนุสภัยอย่างร้ายแรง ผู้คนล้มตายจำนวนมาก เมื่อพระพุทธองค์เสด็จมาถึง ด้วยอำนาจแห่งพระพุทธานุภาพทำให้ภัยทั้งหลายสงบลงและหมดสิ้นไปในระยะเวลาอันรวดเร็ว

หลังจากนั้น พระพุทธองค์ได้เคยเสด็จกรุงเวสาลีอีกหลายครั้ง และจะประทับอยู่ที่กูฏาคารศาลาป่ามหาวันเสมอ แม้พรรษาสุดท้ายก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระองค์ก็เสด็จมาจำพรรษาที่หมู่บ้านเวฬุวคามใกล้กรุงเวสาลี

บุคคลสำคัญของแคว้นวัชชี เช่น เจ้ามหาลิ เจ้าภัททิยะ เจ้าสุนักขัตตะ เจ้าวสาฬหะ เจ้าอภัย และสีหะเสนาบดี ล้วนได้เข้าเฝ้าทูลถามปัญหาที่กูฏาคารศาลาป่ามหาวันแห่งนี้

พระนางมหาปชาบดีโคตมี กับเหล่านางสากิยานี ๕๐๐ คน ได้พร้อมกันปลงผมและครองเพศนักบวชหญิง เดินทางจากกบิลพัสดุ์มาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อกราบทูลขอบวช พระองค์ทรงอนุญาตให้มีภิกษุณีสงฆ์และให้สตรีบวชได้เป็นครั้งแรก

][การเสด็จกรุงเวสาลีครั้งสุดท้ายก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์ทรงรับสวนมะม่วงของนางอัมพปาลีหญิงคณิกาแห่งกรุงเวสาลี ซึ่งนางได้อุทิศถวายให้เป็นสังฆารามในพระพุทธศาสนา

พระพุทธองค์ประทับจำพรรษาสุดท้ายที่เวฬุวคาม ทรงปลงพระชนมายุสังขารที่ปาวาลเจดีย์ และเมื่อพระพุทธองค์ปรินิพพานแล้วประมาณ ๑๐๐ ปี ได้มีการทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ณ วาลิการาม เขตเมืองเวสาลี][

พระพุทธเจ้าเสด็จกรุงเวสาลีครั้งแรก หลังออกพรรษาที่ ๒ เพราะกรุงเวสาลีเกิดภัยพิบัติ ๓ อย่างพร้อมกัน คือ ทุพภิกขภัย พยาธิภัย และอมนุสสภัย พวกเจ้าลิจฉวีมีมติในที่ประชุมให้เจ้าลิจฉวีนามว่ามหาลิไปกราบทูลขอพระเจ้าพิมพิสารให้ช่วยกราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าเพื่อเสด็จกรุงเวสาลี ด้วยเห็นว่าพระพุทธเจ้ามีอานุภาพมากกว่าศาสดาอื่น จักสามารถระงับภัยเหล่านั้นได้ พระพุทธองค์รับคำอาราธนาแล้ว เสด็จผ่านเมืองปาฏลีบุตร เสด็จลงแพข้ามแม่น้ำคงคาที่ท่าโคตมติตถะ เสด็จถึงกรุงเวสาลีใช้เวลาเพียง ๕ วัน เมื่อถึงประตูเมืองทรงอนุญาตให้พระอานนท์สารธยาย**รตนสูตร**พร้อมกับประพรมน้ำพระพุทธมนต์ไปรอบๆพระนครตลอด ๗ วัน ส่วนพระพุทธองค์ก็ตรัสรตนสูตรที่สัณฐาคารกลางกรุงเวสาลี ไม่เพียงแต่ภัยพิบัติระงับสงบลงเท่านั้น ทั้งยังเกิดประโยชน์อย่างใหญ่หลวงแก่ราชสกุลและประชาชนทั่วไปด้วย มีผู้บรรลุธรรมขั้นต่างๆ มากมาย

ภายหลัง พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับจำพรรษาที่ ๕ ที่กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี พระนางมหาปชาบดีโคตมีน้อยพระทัยที่พระพุทธองค์ปฏิเสธไม่ให้บรรพชาจึงปลงเกสาครองผ้ากาสาวพัสตร์ถือเพศบรรพชาเอง อุทิศเฉพาะพระพุทธเจ้า พระนางได้

ชวนนางสากิยานี ๕๐๐ บวชตาม พาเสด็จมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่กรุงเวสาลี ทูลขอบรรพชา พระพุทธองค์ก็ปฏิเสธอีก พระอานนท์จึงทูลขอให้ด้วยอุบายว่า ถ้าผู้หญิงบวชในศาสนานี้จะสามารถบรรลุธรรมได้หรือไม่ เมื่อได้รับคำตรัสตอบว่าได้ จึงกราบทูลอ้อนวอนให้ทรงอนุญาตการบรรพชาแก่พระนางปชาบดีโคตมี

ฝ่ายพระนางปชาบดีโคตมี ได้รับการบรรพชาและอุปสมบทด้วยการรับครุธรรม ๘ ประการ คือ

๑. ภิกษุณีแม้มีพรรษา ๑๐๐ ต้องกราบไหว้ภิกษุแม้ผู้อุปสมบทในวันนั้น

๒. ภิกษุณีไม่ควรจำพรรษาในที่ไม่มีภิกษุ

๓. ภิกษุณีต้องถามวันอุโบสถรับฟังโอวาทจากภิกษุทุกครึ่งเดือน

๔. ภิกษุณีออกพรรษาแล้วต้องปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย

๕. ภิกษุณีต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วต้องประพฤติปักขมานัตต์ในสงฆ์ ๒ ฝ่าย

๖. ภิกษุณีควรอุปสมบทให้สิกขมานาผู้ศึกษาธรรมครบ ๒ ปี ในสงฆ์ ๒ ฝ่าย

๗. ภิกษุณีไม่ควรบริภาษภิกษุโดยประการใดๆ

๘. ภิกษุณีไม่ควรสั่งสอนภิกษุ แต่ให้ภิกษุกล่าวสอนภิกษุณีได้

พระนางรับกัมมัฏฐานจากพระบรมศาสดาแล้ว หลีกไปบำเพ็ญเพียรไม่นานก็บรรลุอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ๔ อภิญญา ๖ และวิโมกข์ ๘ ได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายผู้ปฐมสาวิกาและผู้รัตตัญญู

พระนางยโสธรา ได้ผนวชเป็นภิกษุณีในสำนักของพระนาง

มหาปชาบดีเถรี เมื่อบวชแล้วถูกเรียกชื่อว่าพระภัททากัจจานาเถรี เจริญวิปัสสนาไม่ถึงกึ่งเดือนก็บรรลุอรหัตผล ระลึกชาติได้ถึงอสงไขยแสนกัป เช่นเดียวกับพระสารีบุตรเถระ พระมหาโมคคัลลานเถระ และพระพากุลเถระ

นางรูปนันทา น้องสาวของพระนันทเถระออกบวชในสำนักพระมหาปชาบดีเถรี แม้บวชแล้วก็ยังหลงรูปของตนอยู่พระพุทธองค์เนรมิตสตรีนางหนึ่งซึ่งมีรูปงามกว่านางแล้ว ทรงแสดงให้สตรีนางนั้นค่อย ๆมีรูปที่ทรุดโทรมลงตามลำดับจนล้มลงขาดใจตายจมกองมูตรและคูถของตน นางภิกษุณีได้เห็นก็สลดสังเวชจึงกำหนดพิจารณาว่าอัตภาพนี้เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ได้บรรลุโสดาปัตติผลและได้เจริญวิปัสสนาตามกระแสพระธรรมเทศนาจนบรรลุอรหัตผล

เจ้ามหาลิ ลิจฉวีวงศ์ ได้ฟังสักกปัญหสูตรแล้วสงสัยว่า ท้าวสักกะมีจริงไม่หนอ เข้าเฝ้ากราบทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ตรัสบอกวัตตบท ๗ อันเป็นข้อปฏิบัติให้ได้เป็นท้าวสักกะว่า “ผู้เลี้ยงมารดาบิดา นอบน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูล พูดจาอ่อนหวาน ไม่กล่าววาจาส่อเสียด ไม่ตระหนี่ กล่าวคำสัตย์ และข่มความโกรธได้ง่าย”

][ออกพรรษาแล้ว พระพุทธองค์เสด็จสู่ภัททิยนครเพื่อแสดงธรรมโปรดเมณฑกเศรษฐี นางจันทปทุมา ธนัญชัยเศรษฐี นางสุมนาเทวี เด็กหญิงวิสาขา และนายปุณณะ

เด็กหญิงวิสาขา วัย ๗ ปี พร้อมกับบริวาร ๕๐๐ ออกไปต้อนรับเสด็จพระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมบรรลุโสดาปัตติผล

เมณฑกเศรษฐี ถวายบิณฑบาตแด่พระพุทธองค์ ได้ฟังอนุโมทนากถา บรรลุโสดาปัตติผลพร้อมด้วยครอบครัว

ภัททชิ บุตรของภัททิยเศรษฐี ตามฝูงชนไปฟังพระธรรมเทศนา บรรลุอรหันต์และได้อุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา

เสลพราหมณ์ ชาวอาปณนิคม พร้อมด้วยคณะ ๓๐๐ คน ไปเข้าเฝ้าเพื่อตรวจดูมหาบุรุษลักษณะ แต่ยังไม่เห็นอีก ๒ อย่าง คือ พระคุยหะและพระชิวหา พระพุทธองค์จึงทรงแสดงอิทธาภิสังขารให้ได้เห็นแล้วเลื่อมใส ได้อุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา หลีกไปบำเพ็ญเพียรแล้วบรรลุอรหัตผลในวันที่ ๘

เกณิยชฎิล ได้ฟังธรรมมีความเลื่อมใส จึงถวายอาหารบิณฑบาต ได้รับอนุญาตให้ถวายน้ำอัฐบาน คือ น้ำมะม่วง น้ำหว้า น้ำกล้วยมีเมล็ด น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด น้ำมะซาง น้ำจันทร์หรือองุ่น น้ำเหง้าบัว และน้ำมะปรางหรือลิ้นจี่

หลังจากออกพรรษาที่ ๔๔ ที่กรุงสาวัตถี พระพุทธเจ้าเสด็จสู่ตำบลนาลันทา และเสด็จต่อไปยังปาฏลิคาม ตรัสโทษของผู้มีศีลวิบัติ ๕ ประการ และตรัสอานิสงส์ของผู้มีศีลสมบัติ ๕ ประการ รุ่งเช้าตรัสบอกพระอานนท์ว่า ต่อไปในอนาคตเมืองนี้จักเป็นราชธานีแห่งแคว้นมคธชื่อว่าปาฏลีบุตร จะมีความเจริญรุ่งเรืองมาก แต่จักมีภัยอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ไฟไหม้ น้ำท่วม หรือแตกความสามัคคี

วัสสการะและสุนีธะ มหาอำมาตย์แห่งแคว้นมคธทั้ง ๒ คน ดูแลสร้างเมืองปาฏลีคามเป็นแนวป้องกันการบุกรุกจากแคว้นวัชชี ได้ถวายภัตตาหาร พระพุทธองค์ได้แสดงอานิสงส์แห่งการถวายทาน

นางอัมพปาลี ทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับอยู่ที่สวนมะม่วงของตนพร้อมด้วยหมู่ภิกษุ ก็รีบไปเข้าเฝ้ากราบทูลนิมนต์ให้เสวยที่เรือนของตน หลังจากภัตตกิจได้ถวายสวนมะม่วงให้เป็น

อารามที่พำนักสำหรับพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ต่อมานางได้บวช ได้ฟังธรรมจากพระวิมลโกณฑัญญเถระ ได้บรรลุอรหัตผลพร้อมด้วย ปฏิสัมภิทา ๔ อภิญญา ๖ และวิโมกข์ ๘

พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษาที่ ๔๕ อันเป็นพรรษาสุดท้าย ที่เวฬุวคาม ใกล้กรุงเวสาลี ทรงอนุญาตให้ภิกษุแยกย้ายกันไปจำพรรษาในที่ต่างๆ รอบกรุงเวสาลี ในระหว่างที่ประทับจำพรรษา พระพุทธองค์ประชวรหนัก ท้าวสักกะเข้าเฝ้าเพื่อถวายอุปัฏฐาก ได้ฟังธรรมบรรลุโสดาบัน กลายจากท้าวสักกะแก่เป็นท้าวสักกะหนุ่ม

บ่ายวันหนึ่ง พระพุทธองค์ชวนพระอานนท์ไปยังปาวาลเจดีย์ ซึ่งเคยเป็นที่อยู่ของยักษ์ชื่อปาวาละ ได้ตรัสเรื่องอิทธิบาทธรรม ๔ ประการ เป็นนิมิตโอภาสถึง ๓ ครั้งว่า “**อานนท์ ธรรม ๔ ประการ นี้คือ (๑) ฉันทะ ความพอใจในสิ่งนั้น (๒) วิริยะ ความพยายามทำสิ่งนั้น (๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น (๔) วิมังสา ความพิจารณาใคร่ครวญในสิ่งนั้น ผู้ใดได้เจริญ ทำให้มากแล้ว เมื่อปรารถนาก็จักดำรงชีวิตอยู่ได้ตลอดกัปหรือยิ่งกว่ากัป (เทียบอายุกัปปัจจุบันประมาณ ๑๐๐ ปี) แม้ตถาคต เมื่อปรารถนาก็จะดำรงอยู่ตลอดกัปหรือยิ่งกว่ากัป**”

แต่เพราะท่านพระอานนท์ไม่เข้าใจถึงพระพุทธประสงค์จึงหลีกออกไปนั่งอยู่ข้างนอก

พญามารได้โอกาสรีบเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบอาราธนาให้ปรินิพพาน เมื่อมารกลับไป พระพุทธองค์ก็ปลงพระชนมายุสังขารว่า “**นับจากนี้ไปอีก ๓ เดือน เราตถาคตจะปรินิพพาน**”

ต่อมาอีก ๓ เดือน เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ที่สาลวโนทยานของพวกเจ้ามัลละ เขตกรุงกุสินารา ถวายพระเพลิงพระบรมศพแล้ว มีการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุออกเป็น ๘ ส่วน นำไปบรรจุประดิษฐานในพระสถูป ๘ เมือง คือ ราชคฤห์ เวสาลี กบิลพัสดุ์ อัลลกัปปะ รามคาม กุสินารา ปาวา และเวฏฐทีปกะ

ส่วนพระธาตุอังคาร นำไปบรรจุพระสถูปไว้ที่เมืองปิปผลิวัน

หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานได้ ๑๐๐ ปี มีการทำสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๒ ที่วาลิการาม เขตกรุงเวสาลี โดยพระอรหันตขีณาสพผู้ได้ปฏิสัมภิทา ๗๐๐ รูป มีพระยสกากัณฑกบุตรเถระเป็นประธานพระเรวตเถระเป็นผู้ตั้งคำถาม

พระสัพพกามีเถระเป็นผู้ตอบพระเจ้ากาฬาโศกพระโอรสของพระเจ้าสุสูนาคแห่งกรุงเวสาลีเป็นผู้ถวายความอุปถัมภ์กระทำอยู่ ๘ เดือนจึงแล้วเสร็จ][

ตอนที่ ๖ สาวัตถี–สาเกต
สถานที่แสดงยมกปาฏิหาริย์

สาวัตถี เป็นเมืองหลวงของแคว้นโกศล เจ้าผู้ครองนครนามว่าปเสนทิโกศล มีพระนางมัลลิกาเทวีเป็นอัครมเหสี เมืองนี้เคยเป็นที่อยู่ของสวัตถฤาษีมาก่อนจึงตั้งชื่อว่าสาวัตถี มีวัดพระเชตวันวิหาร วัดบุพพาราม วัดราชการาม มีเนินต้นมะม่วงคัณฑัมพะที่พระพุทธองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ เป็นต้น

หลังจากพรรษาที่ ๒ ของพระบรมศาสดา อนาถปิณฑิกเศรษฐีเดินทางไปทำธุระที่กรุงราชคฤห์ แวะเยี่ยมราชคหเศรษฐีผู้เป็นสหาย ได้ทราบข่าวว่าพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้ว จึงรีบไปเข้าเฝ้าตั้งแต่เช้าตรู่ ได้ฟังพระธรรมเทศนาอนุปุพพิกถาและอริยสัจ ๔ บรรลุธรรมขั้นโสดาปัตติผล กราบทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าให้เสด็จกรุงสาวัตถีแล้ว รีบเดินทางกลับ จัดซื้อที่ดินแปลงหนึ่งจากเจ้าชายเชต มีพื้นที่รวม ๘๐ กรีสะ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของวังหลวงกรุงสาวัตถี อยู่ห่างจากปราการพระนครเพียง ๒ อุสภะ ด้วยราคา ๑๘ โกฏิกหาปณะ สร้างกุฏิและวิหาร ๑๘ โกฏิกหาปณะ ฉลองสมโภช ๑๘ โกฏิกหาปณะรวมเป็นเงิน ๕๔ โกฏิกหาปณะ และให้สร้างวิหารเป็นที่พักระหว่างทางทุก ๑ โยชน์ จากกรุงราชคฤห์ถึงกรุงสาวัตถี ๔๕ โยชน์ ๔๕ วิหาร เมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงกราบทูลพระพุทธเจ้าให้เสด็จสู่กรุงสาวัตถี ได้ถวายวัดพระเชตวันวิหารให้เป็นอารามแห่งแรกในกรุงสาวัตถี

พระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ในเมืองสาวัตถีนานที่สุด โดยได้ประทับอยู่ที่วัดพระเชตวันวิหาร ๑๙ พรรษา และที่อื่นอีก ๖ พรรษา

วัดพระเชตวันวิหาร มีสิ่งปลูกสร้างหลายอย่าง เช่น พระกุฏีที่ประทับของพระพุทธองค์ก็มีถึง ๔ หลัง คือ คันธกุฏี กเรริกุฏี สลลกุฏี และโกสัมพกุฏี มีวิหารหลวง ธรรมสภา กุฏีพระอานนท์ กุฏีพระอัครสาวก กุฏีพระมหาสาวก อาคารที่พักพระอาคันตุกะ อาคารศาลาพิจารณาอธิกรณ์ของภิกษุชาวกรุงโกสัมพี และมีต้นอานันทโพธิ์ที่ปลูกไว้เป็นองค์แทนในเวลาที่พระพุทธองค์เสด็จไปเมืองอื่น

พระเจ้าปเสนทิโกศล แห่งกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล กับพระเจ้าพิมพิสารกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ต่างก็เป็นน้องเขยของกันและกันมาโดยตลอด แม้อนาถปิณฑิกเศรษฐีกับราชคหเศรษฐีก็เป็นสหายกัน มีสัมพันธไมตรีที่ดีต่อกัน เดินทางค้าขายไปมาหาสู่กันอยู่เป็นประจำ

นางวิสาขามหาอุบาสิกา ได้ฟังพระธรรมเทศนาบรรลุเป็นพระโสดาบันตั้งแต่อายุ ๗ ปี ต่อมาได้ย้ายตามมารดาบิดาจากเมืองภัททิยะ แคว้นมคธ มาอยู่ที่เมืองสาเกต แคว้นโกศล ภายหลังได้แต่งงานกับปุณณมาณพบุตรของมิคารเศรษฐี จึงย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงสาวัตถี นางได้บริจาคทรัพย์ ๒๗ โกฏิกหาปณะ สร้างวัดบุพพารามถวายแด่พระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ โดยสร้างเป็นปราสาท ๒ ชั้น ชั้นละ ๕๐๐ ห้อง รวมเป็นปราสาท ๑,๐๐๐ ห้อง

สาเกต เมืองสำคัญแห่งที่ ๒ ในแคว้นโกศล รองจากกรุงสาวัตถี อยู่ห่างจากกรุงสาวัตถี ๗ โยชน์ (๑๑๒ กิโลเมตร) อยู่ในเขตการปกครองของพระเจ้าปเสนทิโกศล

ธนัญชัยเศรษฐี นางสุมนาเทวีภรรยา และ **นางวิสาขาธิดา** พร้อมด้วยบริวารจำนวนมาก ได้ย้ายจากภัททิยนครแคว้นมคธ มาอยู่

แคว้นโกศลตามคำขอของพระเจ้าปเสนทิโกศล เมื่อมาถึงเมืองแห่งนี้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ธนัญชัยเศรษฐีจึงกราบทูลให้พระราชาทราบว่าจะตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองแห่งนี้ พระเจ้าปเสนทิโกศลพระราชทานนามว่า “**เมืองสาเกต**” อยู่ห่างจากกรุงสาวัตถี ๗ โยชน์

ครั้งหนึ่ง ภิกษุชาวเมืองปาเฐยยะ ๓๐ รูป เดินทางจะไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่พระเชตวันวิหาร เมื่อมาถึงเขตเมืองสาเกตก็ถึงวันอธิษฐานเข้าพรรษาพอดี จึงพากันจำพรรษาที่นี่ เมื่อออกพรรษาจึงรีบเดินลุยน้ำย่ำโคลนจีวรเปรอะเปื้อน ไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นต้นเหตุให้ทรงอนุญาตการถวายและการรับผ้ากฐิน

ตอนที่ ๗ ดาวดึงส์–สังกัสสะ

สถานที่เสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ดาวดึงส์ เป็นสวรรค์ชั้นกามาจรภูมิชั้นที่ ๒ ในเทวโลก พระพุทธเจ้าเสด็จไปประทับจำพรรษาที่ ๗ เพื่อแสดงพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์โปรดพระพุทธมารดา

สังกัสสะ เมืองหลวงของแคว้นเจตี อยู่ห่างจากกรุงสาวัตถี ๓๐ โยชน์ เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

หลังจากพระพุทธองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ที่เนินป่ามะม่วงคัณฑัมพะ เขตกรุงสาวัตถีแล้ว ได้เสด็จขึ้นไปประทับจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อแสดงพระอภิธรรมโปรดพระพุทธมารดาที่เป็นเทพบุตร ในระหว่างที่พระพุทธองค์ประทับอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น ได้ประทับบนพระแท่นบัณฑุกัมพลศิลาอาสน์ของท้าวสักกเทวราช ใต้ควงต้นปาริฉัตตกะ เมื่อพระพุทธมารดาเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดุสิตมาประทับอยู่เบื้องขวาของพระพุทธองค์แล้ว ทรงแสดงพระอภิธรรมให้สดับ ๗ คัมภีร์ คือ ธัมมสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก และปัฏฐาน

ในเวลาบิณฑบาต พระพุทธองค์ทรงเนรมิตให้เป็นพระพุทธเจ้าอีกองค์หนึ่งแสดงธรรมรออยู่ จนกว่าพระองค์จะกลับมา ได้เสด็จลงไปบิณฑบาตที่อุตตรกุรุทวีป ได้เสด็จไปบอกเล่าให้ท่านพระสารีบุตรเถระฟังว่า เวลานี้พระองค์แสดงอภิธรรมคัมภีร์นี้ให้พระมารดาฟังอยู่

พระพุทธมารดาในร่างเทพบุตร ได้ฟังพระอภิธรรมตลอดไตรมาสแล้วบรรลุธรรมขั้นโสดาปัตติผล

เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ซึ่งเป็นวันมหาปวารณา ในมัชฌิมยามพระพุทธองค์ได้เสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ทางบันไดแก้ว โดยมีบันไดทองและบันไดเงินขนาบข้างสำหรับท้าวมหาพรหมและทวยเทพที่มีท้าวสักกเทวราชเป็นประธาน พระพุทธองค์เสด็จลงบริเวณใกล้ประตูพระนครสังกัสสะ ณ สถานที่ที่พระพุทธองค์เหยียบพระบาทลงก้าวแรกเรียกว่า “อจลเจดีย์”

ชาวพุทธเรียกวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากสวรรค์ว่า “วันเทโวโรหณะ” และถือเป็นประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะมาถึงปัจจุบัน

คณะบุคคลที่เฝ้ารอรับเสด็จมีพระสารีบุตรเถระ พระอุบลวรรณาเถรี พร้อมทั้งบริวาร และมีมหาชนที่ห้อมล้อมอยู่บริเวณนั้นอีกมาก

พระพุทธองค์ทรงพิจารณาว่า พระมหาสาวกผู้มีความเป็นเลิศด้านต่างๆ เราก็ได้ประกาศยกย่องแล้ว ส่วนพระสารีบุตรนั้นยังไม่มีใครทราบว่าเป็นผู้เลิศด้านมีปัญญามาก พระพุทธองค์จึงทรงไต่ถามปัญหาที่เป็นภูมิปัญญาของปุถุชน พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ และพระอรหันต์ผู้ได้คุณพิเศษอื่นๆ เมื่อไม่มีใครตอบได้ มีเพียบพระสารีบุตรเถระที่ตอบปัญหาอันลึกซึ้งละเอียดอ่อนนั้นได้ พระพุทธองค์จึงทรงประกาศแต่งตั้งพระสารีบุตรเถระว่า “เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีปัญญามาก”

ตอนที่ ๘ โกสัมพี

สถานที่ทำภิกษุผู้แตกแยกให้สามัคคีกัน

โกสัมพี เมืองหลวงของแคว้นวังสะ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยมุนา พระเจ้าอุเทนเป็นผู้ครองนคร มีพระมเหสี ๓ นาง คือ (๑) พระนางสามาวดีอัครมเหสี (๒) พระนางวาสุลทัตตามเหสี และ (๓) พระนางมาคันทิยามเหสี

กรุงโกสัมพี มีวัดใหญ่ ๔ วัด คือ วัดโฆสิตารามที่โฆสกะเศรษฐีสร้าง วัดกุกกุฏารามที่กุกกุฏะเศรษฐีสร้าง วัดปาวาริการามที่ปาวาริกะเศรษฐีสร้าง และวัดพัทริการามที่พัทริกะเศรษฐีสร้าง

พระภิกษุสงฆ์ ๒ คณะ คือ คณะวินัยธร และคณะธรรมกถึก ที่พำนักอยู่ในวัดโฆสิตาราม ได้เกิดการบาดหมางทะเลาะวิวาทกันเรื่องการใช้ห้องน้ำ แตกแยกกันออกเป็น ๒ พวก ไม่ร่วมสังฆกรรมกัน เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบได้เสด็จมาตักเตือนห้ามปราม เพื่อให้สามัคคีปรองดองกัน โดยได้ตรัสสาราณียธรรมคือธรรมที่ทำให้ระลึกถึงกัน ๖ ประการ คือ รักกันไว้ เคารพกัน สงเคราะห์กัน ไม่วิวาทกัน พร้อมเพรียงกัน และเกาะกลุ่มกันไว้ แล้วตรัสโทษแห่งการแตกสามัคคีและอานิสงส์แห่งความสามัคคี โดยทรงยกนิทานชาดกมาเล่าให้ฟังหลายเรื่อง ถึงขนาดนั้นภิกษุ ๒ พวกก็ยังไม่ยอมคืนดีกัน ทั้งไม่เอื้อเฟื้อต่อคำพร่ำสอนตักเตือน พระพุทธองค์ทรงระอาต่อเหตุการณ์ดังกล่าวนั้นจึงได้เสด็จหลีกหนีไปประทับจำพรรษาแต่ลำพังพระองค์เดียว บริเวณควงไม้สาละใหญ่ชื่อภัททสาละ ในรักขิตไพรสณฑ์ เขตป่าปาริเลยยกะ ได้ช้างปาริเลยยกะคอยเฝ้าคอยอุปัฏฐากรับใช้ตลอดพรรษา ซึ่งเป็นพรรษาที่ ๑๐ ของพระพุทธองค์

ระหว่างที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ในกรุงโกสัมพี นางขุชชุตตราได้ฟังธรรมเทศนาบรรลุโสดาปัตติผลแล้ว จึงนำธรรมเทศนานั้นไปแสดงแก่**นางสามาวดี**ผู้เป็นเจ้านายพร้อมด้วยบริวาร ๕๐๐

นางมาคันทิยา มเหสีคนที่ ๓ ของพระเจ้าอุเทน ได้ผูกจิตอาฆาตในพระพุทธเจ้า เพราะถูกตำหนิว่า “มีร่างกายเต็มด้วยคูถและมูตร และไม่อยากแตะต้องแม้ด้วยปลายนิ้วเท้า” ทั้งเคียดแค้นว่าพระสวามีรักใคร่ห่วงใยนางสามาวดีมากกว่าตน จึงได้จ้างคนปากกล้าไปด่าพระพุทธเจ้าและหมู่ภิกษุ ด้วยคำด่า ๑๐ อย่าง เช่น เจ้าโจร เจ้าโง่ เจ้าบ้า เป็นต้น พระพุทธองค์ตรัสกับหมู่ภิกษุว่า “**มนุษย์ผู้ฝึกอบรมตนดีแล้ว ย่อมประเสริฐกว่าสัตว์ที่ได้ฝึกแล้วทั้งหลาย เพราะสามารถอดทนต่อคำล่วงเกินได้ จึงไม่หวั่นไหวต่อคำดุด่า**”

ตอนที่ ๙ กุสินารา
สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน

กุสินารา เมืองหลวงแห่งที่ ๒ ของแคว้นมัลละ เมืองหลวงเก่าคือกรุงปาวา มีเจ้ามัลละเป็นกษัตริย์ปกครองนครทั้ง ๒ เมือง

หลังจากพระพุทธองค์ทรงปลงพระชนมายุสังขารที่เวฬุวคาม กรุงเวสาลีแล้ว ได้เสด็จผ่านไปทางภัณฑคาม หัตถิคาม อัมพคาม ชัมพุคาม โภคนคร ในแคว้นวัชชี ทรงแสดงมหาปเทส ๔ อย่างว่า "**พวกเธออย่าพึงเชื่อหรือคัดค้าน เพราะได้ฟังจากพระโอษฐ์ของพระศาสดา เพราะได้ฟังจากหมู่สงฆ์ เพราะได้ฟังจากพระเถระผู้เป็นพหูสูตหลายรูป หรือเพราะได้ฟังจากพระเถระผู้เป็นพหูสูตบางรูป แต่ควรตรวจสอบเทียบเคียงกับพระวินัยและพระสูตรก่อน**"

พระพุทธองค์เสด็จต่อไปยังกรุงปาวา แคว้นมัลละ ประทับอยู่ณอัมพวันสวนมะม่วงของนายจุนทะกัมมารบุตร รับนิมนต์เสวยพระกระยาหารเช้าที่เรือนของนายจุนทะ ทรงเสวยพระกระยาหารชื่อว่าสูกรมัททวะเสียเองแล้ว รับสั่งให้ฝังส่วนที่เหลือ ส่วนภิกษุอื่นให้ฉันภัตตาหารชนิดอื่น หลังจากเสวยแล้วเกิดอาพาธอย่างแรงด้วยโรคโลหิตปักขันทิกาพาธ ทางมีเวทนาหนักเกือบจะปรินิพพาน แต่ทรงมีสติสัมปชัญญะอดกลั้นเวทนาไว้ได้

พระพุทธองค์เสด็จต่อไปทางกรุงกุสินารา เมื่อถึงระหว่างทางทรงแวะพักที่ควงต้นไม้ต้นหนึ่ง รับสั่งกับพระอานนท์ถึง ๓ ครั้งว่า "**กระหายน้ำ**" ท่านพระอานนท์จึงนำบาตรไปตักน้ำ แม้จะดูว่าขุ่นเพราะเกวียนพึ่งผ่านไปนั้นก็กลับใสสะอาด เป็นที่ประหลาดใจยิ่งนัก และทรงรับผ้าเนื้อทองสิงคีวรรณคู่หนึ่ง จากนายปุกกุสมัลลบุตรผู้

เลื่อมใสศรัทธา ท่านพระอานนท์น้อมผ้าคู่นั้นเข้าไปทาบพระวรกายของพระพุทธองค์ ทำให้พระฉวีวรรณงดงามผุดผ่องเจิดจ้า พระพุทธองค์ตรัสว่า “กายของตถาคตย่อมบริสุทธิ์ พระฉวีวรรณผุดผ่อง ๒ คราวคือ คราวตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ และคราวเสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพาน อานนท์ ในปัจฉิมยามแห่งราตรีนี้ตถาคตจักปรินิพพานบริเวณระหว่างไม้สาละคู่ ในสาลวโนทยานของมัลละกษัตริย์เขตกรุงกุสินารา”

พระพุทธองค์เสด็จผ่านแม่น้ำกกุธานที รับสั่งให้พระจุนทกะปูผ้าสังฆาฏิทำให้เป็น ๔ ชั้นแล้ว เสด็จอุฏฐานไสยา โดยตั้งพระทัยว่าจะลุกขึ้นเสด็จต่อ รับสั่งกับพระอานนท์เรื่องอาหารที่นางสุชาดาถวายก่อนตรัสรู้และนายจุนทะถวายก่อนปรินิพพานว่า มีอานิสงส์เสมอกัน แล้วเสด็จข้ามแม่น้ำหิรัญญวดีไปสู่สาลวโนทยานกรุงกุสินารา สำเร็จอนุฏฐานไสยาคือนอนโดยจะไม่ลุกขึ้นอีก ระหว่างไม้สาละคู่ โดยหันศีรษะทางทิศเหนือ

ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์ตรัสปัจฉิมวาจาว่า

“**หนฺททานิ ภิกฺขเว อามนฺตยามิ โว, วยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ**”. (ที.มหา.๑๐/๑๘๕)

ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด”

พระบรมศาสดาเสด็จดับขันธปรินิพพานในวันเพ็ญเดือนวิสาขะ หลังจากตรัสรู้ ๔๕ ปี

จบ พระพุทธประวัติ ๙ มหานครสำคัญ

จาริกแสวงบุญ

ก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้รับสั่งกับท่านพระอานนท์เถระว่า

“อาคมิสฺสนฺติ โข อานนฺท สทฺธา ภิกฺขู ภิกฺขุนิโย อุปาสกา อุปาสิกาโย ‘อิธ ตถาคโต ชาโต’ติปิ ‘อิธ ตถาคโต อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ’ติปิ ‘อิธ ตถาคเตน อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติต’นฺติปิ ‘อิธ ตถาคโต อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพุโต’ติปิ. เย หิ เกจิ อานนฺท เจติยจาริกํ อาหิณฺฑนฺตา ปสนฺนจิตฺตา กาลงฺกริสฺสนฺติ. สพฺเพ เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสนฺติ.

ดูก่อนอานนท์ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา จักพากันมาด้วยจิตศรัทธาว่า ‘ตถาคตได้ประสูติในที่นี้ ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมา-สัมโพธิญาณในที่นี้ ตถาคตทรงประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้ พระตถาคตได้เสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุในที่นี้’ ชนทุกหมู่เหล่าผู้มีจิตเลื่อมใสจาริกไปยังเจติยสถาน กราบไหว้สักการะบูชาอยู่ เมื่อกายแตกดับตายไป จะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์” (ที.มหา. ๑๐/๒๐๒)